

В. Я. Омельченко,
В. В. Узун

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА АСЕАН НА РУБЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В статті розглянуто інвестиційну складову розвитку інтеграційного угруповання АСЕАН в умовах посилення тенденцій глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві. Ідентифіковано серед глобалізаційних та нетрадиційних загроз сучасності ті, які становлять найбільший виклик для розвитку АСЕАН в осяжному майбутньому. Проаналізовано показники розвитку інтеграційного угруповання АСЕАН, що дозволяє зробити висновки відносно перспектив розвитку угруповання у найближчому майбутньому.

Ключові слова: АТР; ПСА; АСЕАН; інтеграція; глобалізація; регіоналізація; зовнішня торгівля; структура експорту; структура імпорту; регіон, інвестиції.

Постановка проблеми. На сьогодні Азіатсько-Тихоокеанський регіон не є одним з головних напрямків досліджень серед вітчизняних науковців та фахівців з питань міжнародних відносин та політологів. Міжнародний регіон АСЕАН, який об'єднує країни АТР з найбільш швидкими темпами економічного зростання (4,9 % зростання ВВП за 2011–2016 рр. порівняно з 2,7 % загальносвітового ВВП за той же період), є одним із головних інтеграційних об'єднань країн не тільки в Азійському регіоні, але й у світі взагалі. Значущість дослідження позицій АСЕАН в системі міжнародних інтеграційних процесів також обумовлена практичною цінністю вивчення позитивного досвіду країн угруповання щодо втілення в життя спільних регіональних соціально-економічних програм, що може в майбутньому бути використано іншими державами та регіональними об'єднаннями.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії та методології світової регіоналізації, у тому числі у вивчення специфіки регіональної інтеграції економічних систем країн АТР зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: М. Алле, О. Арин, Р. Арон, Б. Баласса, Б. Бареллі, О. Булатова, Н. Городня, Г. Кассель, В. Кіктенко, О. Коломієць, Г. Мюрдаль, І. Наумов, Ф. Перру, Я. Тинберген, Е. Хаас, О. Шевчук, Ф. Шмиттер, Р. Шуман, О. Шуміло та ін. Водночас, недостатньо висвітленими у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі залишаються питання обґрунтованості механізму трансформації системи регіональної інтеграції країн АСЕАН в умовах поглиблення глобальних інтеграційних процесів, зокрема з точки зору формування інвестиційних процесів.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні глобальних тенденцій розвитку інвестиційної політики АСЕАН на рубежі ХХ–ХХІ ст. у контексті інтенсифікації світової регіональної інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші спроби міждержавного співробітництва в Південно-Східній Азії були зроблені ще в середині ХХ століття, однак на той момент вони обмежувалися воєнним та політичним співробітництвом. Намагання міждержавних угруповань об'єднатися на економічному підґрунті мали скоріше підлеглий характер і майже жодне з них не мало можливостей бути самостійним та незалежним гравцем міжнародних відносин. У цьому контексті АСЕАН є одним з тих небагатьох регіональних об'єднань країн, яке виникло напередодні періоду розрядки. Це угруповання розвинулось у невійськове регіональне об'єднання держав, які мають високий міжнародний авторитет.

На початковому етапі країни – лідери, а саме Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд і Філіппіни, прийняли рішення про створення форуму – Бангкокської декларації для подальшої взаємної співпраці і налагодження економічного співробітництва. В декларації було зазначено прагнення країн до регіональної солідарності, викликаного у них взаємної мети та спільних проблем. Основними завданнями Асоціації було визначено розвиток співробітництва в соціально-економічній і культурній сферах для прискорення економічного зростання, соціального прогресу, культурного розвитку, підняття життєвого рівня населення в Південно-Східній Азії.

У Декларації АСЕАН ставляться такі завдання:

- досягнення високого рівня розвитку економіки, а також прогрес у соціальному та культурному аспекті;

- досягнення миру і стабільності в регіоні;
- поглиблення активного економічного співробітництва країн-партнерів;
- розвиток промисловості та сільського господарства шляхом посилення співпраці в цих сферах;
- розвиток торгівлі всередині угруповання та зростання життєвого рівня громадян держав-партнерів;
- встановлення міцних і взаємовигідних партнерських відносин з іншими організаціями міжнародного та регіонального рівнів.

Згідно з декларацією, до угруповання також можуть приєднатися інші країни Південно-Східної Азії.

У 1970–1980-х рр. держави-члени АСЕАН зазнали певну модернізацію моделей свого розвитку, підґрунтям якої стали система вільної підприємницької діяльності, а також перехід до експорт-орієнтованих стратегій розвитку та остаточне закріплення авторитарних політичних режимів. Різний рівень економічного розвитку країн-членів був головною запорукою регіонального розподілу праці. Водночас, економічна політика держав угруповання, одним з головних принципів якої був націоналізм, створювала перешкоди для реалізації спільних економічних проектів.

Акцентуючи увагу на економічному, соціальному і культурному співробітництві, у роки «холодної війни», АСЕАН все ж таки була передусім політичною організацією, в рамках якої було налагоджено політичний діалог між країнами – членами. Тривалий час вона забезпечувала підґрунтя для соціалізації еліт та пошуку того спільного, що об'єднувало регіональні держави, на протипагу проблемам, що їх роз'єднували, розвивала звичку працювати разом для досягнення спільних цілей, що слугувало передусім цілям безпеки [3].

Важливим кроком у політичному становленні АСЕАН стало прийняття в листопаді 1971 р. Куала-Лумпурської декларації про зону миру, свободи і нейтралітету в Південно-Східній Азії. У ній заявлялося що нейтралізація регіону являє собою «бажану ціль», що всі країни-учасниці вживуть необхідних зусиль щодо забезпечення визнання та поваги ПСА в якості зони, що відкидає втручання ззовні. План нейтралізації припускав врегулювання суперечностей на двох рівнях: серед самих членів АСЕАН і між АСЕАН і позарегіональними державами, готовими прийняти зобов'язання визнати нейтральний статус асеановського субрегіону і гарантувати невтручання в його внутрішні справи [2, с. 348].

У 1975 р. закінчилася Друга індокитайська війна, що дало потужний поштовх розвитку АСЕАН договірно-правовій та організаційній базі. Перший саміт АСЕАН в Індонезії (на о. Балі) ознаменувався схваленням Договору про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії, а також ще і Декларацією про згоду. Перший документ задекларував головні принципи, якими керуються п'ять країн-основоположників у розвитку співпраці, а також у вирішенні спорів, проблемних питань та конфліктів. Договір також передбачав докладання зусиль країн-партнерів по АСЕАН по мирному розв'язанню можливих взаємних розбіжностей з метою укріплення миру в АТР, а також відмову від загроз по застосуванню сили та вирішенню всіх проблемних питань через переговори. Навіть більше, текст Договору відображав ідею трансформації всього регіону в зону миру, свободи та нейтралітету. У свою чергу, Декларація про згоду проголошувала прагнення держав-засновників до спільного та індивідуального створення сприятливих умов заради встановлення і розвитку взаємної співпраці країн АТР.

Акцентуючи увагу на економічному, соціальному і культурному співробітництві, у роки «холодної війни», АСЕАН все ж таки була передусім політичною організацією, в рамках якої було налагоджено політичний діалог між країнами-членами. Тривалий час вона забезпечувала підґрунтя для соціалізації еліт та пошуку того спільного, що об'єднувало регіональні держави, на протипагу проблемам, що їх роз'єднували, розвивала звичку працювати разом для досягнення спільних цілей, що слугувало передусім цілям безпеки [3].

У 1994 р. в рамках превентивної дипломатії, з ініціативи АСЕАН був запущений механізм Асеановського регіонального форуму (АРФ). Його завданням є забезпечення шляхом діалогу і консультацій безконфліктного розвитку обстановки як в Південно-Східній Азії, так і в Азіатсько-тихоокеанському регіоні (АТР). У щорічних засіданнях АРФ беруть участь країни АСЕАН та їх нерегіональні партнери по діалогу, в тому числі Росія, США, Китай, Японія та ін. Учасники АРФ ставлять завдання просуватися від здійснення заходів довіри через превентивну дипломатію до створення надійної системи безпеки в АТР. В рамках АРФ є дві «доріжки». За першою йде діалог на офіційному міжурядовому рівні, по другий – між неурядовими організаціями та академічними колами [1, с. 290].

Головним досягненням АСЕАН на цьому етапі стало формування іміджу миру, згоди та єдності серед країн-членів угруповання. Цей фактор сприяв залученню прямих іноземних інвестицій (передусім

сім з Японії). Японські підприємства, що займалися виробленням компонентів для подальшого збору в електронному та автомобільному секторах, допомогли об'єднати країни АСЕАН в економічному аспекті, а також сприяли значному зростанню обсягів їхнього експорту.

Через це країни-члени продемонстрували дуже серйозний економічний ривок. Потреба перевезти компоненти у межах ПСА без торговельних бар'єрів і прагнення посилити привабливість регіону як єдиної інвестиційної зони сприяли лібералізації їхньої торгово-інвестиційної політики, заклали основи економічної інтеграції Південно-Східної Азії [3].

Для більш детального аналізу розвитку процесів регіоналізації АСЕАН розглянемо основні економічні показники, що характеризують його сучасний стан. Динаміка ВВП АСЕАН та його питома вага в структурі світового ВВП представлені на рис. 1.

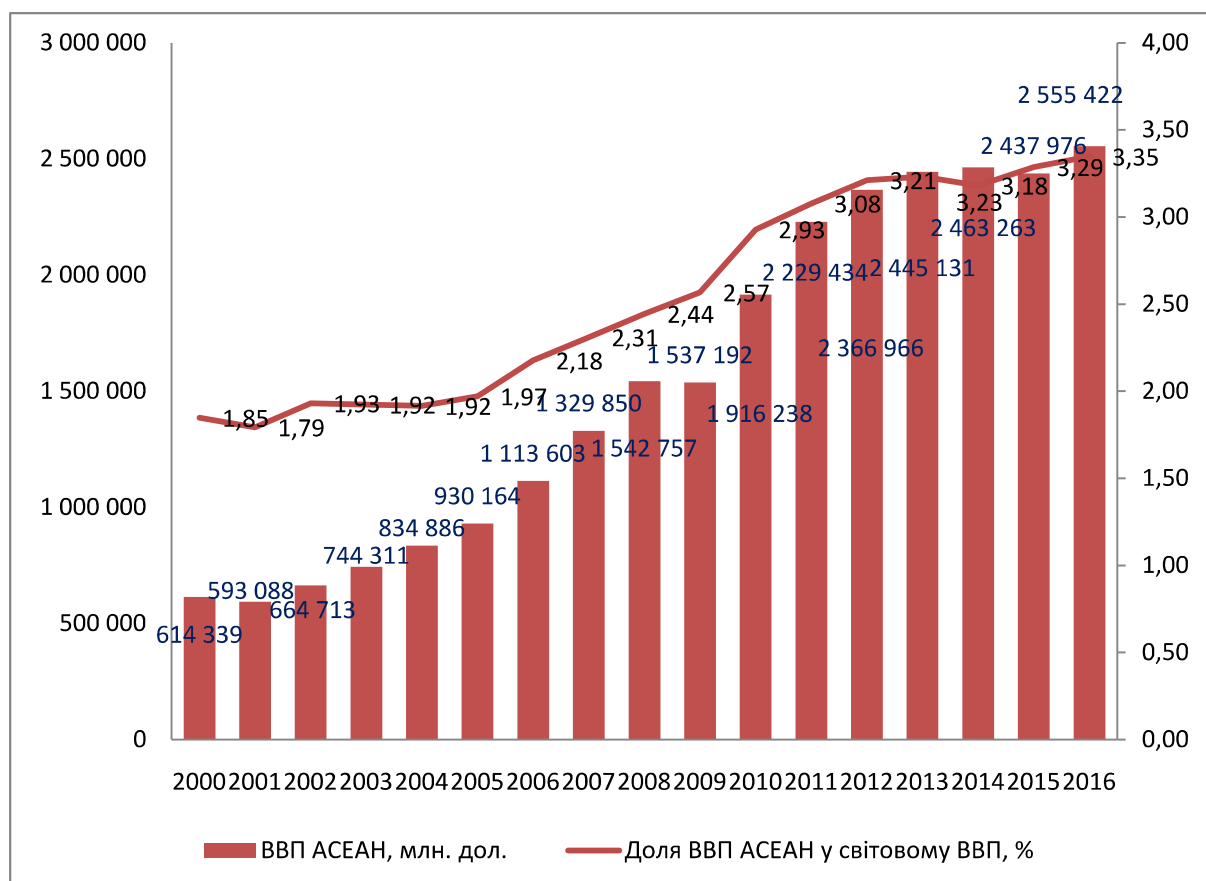

Рис. 1. Динаміка ВВП АСЕАН (млрд. дол.) та питома вага ВВП АСЕАН у світовому ВВП (%) протягом 2000–2016 рр.

Джерело: складено авторами на основі [8]

Питома вага ВВП АСЕАН у світовому ВВП протягом всього досліджуваного періоду постійно збільшувалася з кожним роком, тобто спостерігається поступове посилення ролі цього інтеграційного угруповання у світовому господарстві.

ВВП АСЕАН, в свою чергу, протягом 2000–2016 рр. змінювався рівномірно та зростав більшу частину часу. Падіння спостерігалось лише у 2001, 2009 та у 2015 рр., коли у світовій економіці спостерігались кризові хвилі. Решту часу протягом цього періоду спостерігається позитивна тенденція зростання, особливо у 2006, 2007 та 2010 рр. Зростання у 2007 році пов'язано з тим, що у листопаді 2007 року держави АСЕАН підписали Статут АСЕАН, що визначає відносини між членами АСЕАН і додає самої АСЕАН статус міжнародного юридичної особи.

Жовтень 1998 року ознаменувався підписанням Рамкової угоди, яка офіційно проголошувала формування інвестиційної зони АСЕАН. Ця зона, згідно з угодою, розповсюджена на території всіх держав-членів угруповання і є головним інструментом притягнення інвестиційних коштів через надання інвесторам податкових пільг, надання національного режиму, скасування обмежень стосовно частки іноземного капіталу та ін.

Згідно з угодою про інвестиційну зону, країни-учасники по АСЕАН зобов'язалися покровоково відкрити основні сектори своєї промисловості інвесторам з держав - членів Асоціації до 2010 року (ця частина вже виконана на сьогоднішній момент), а іноземним інвесторам – до 2020 року (цей етап ще знаходиться у процесі виконання). Країнам, які роблять інвестиції в обробну промисловість, національний режим надається відразу.

Керуючим органом інвестиційної зони є Рада, що складається з міністрів, які займаються регулюванням питань інвестицій в країнах-членах угруповання. У засіданнях Ради, окрім міністрів, ще приймають участь голови національних агентств з питань інвестицій. Головним робочим органом є Координаційний комітет з інвестиційних питань, сформований безпосередньо Радою. Обов'язки Секретаріату Ради та Координаційного комітету виконує Секретаріат АСЕАН.

Динаміка прямих іноземних інвестицій в АСЕАН протягом останніх років зазнавала неоднорідних змін, про що свідчать дані на рис. 2.

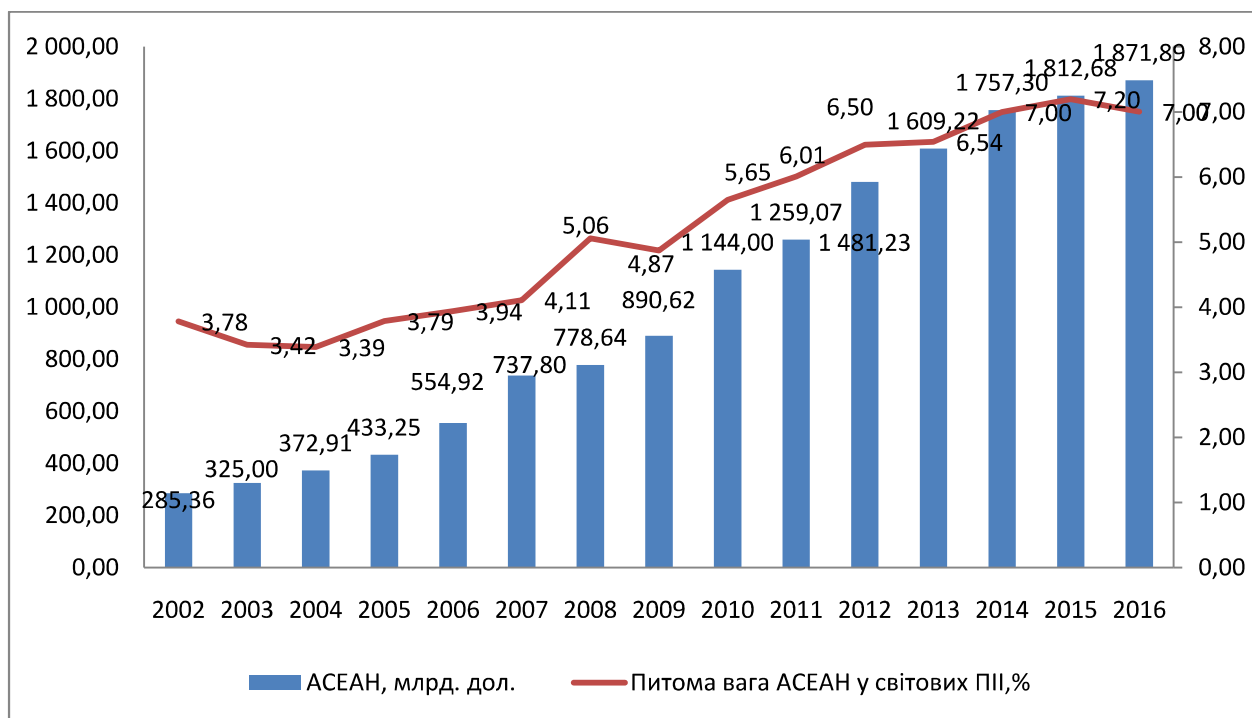

Рис. 2. Динаміка ПІІ в АСЕАН (млрд. дол.) та питома вага ПІІ АСЕАН в структурі світових ПІІ (%) протягом 2002-2016 рр.

Джерело: складено авторами на основі [8]

Згідно з даними, представленими на рис. 2., спостерігається постійна зміна обсягів ПІІ в країнах АСЕАН протягом звітного періоду часу, що характеризують темпи росту та приросту в цей регіон (дані представлені у табл. 1), які демонструють стабільність інвестиційного клімату цих країн внаслідок дії програм та реформ АСЕАН.

Таблиця 1

Абсолютний приріст (млрд. дол.) та темпи приросту (%) прямих іноземних інвестицій АСЕАН протягом 2002-2016 рр.

Рік		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Абсолютний приріст, млн. дол.	Ланцюговий	-	39,63	47,92	60,34	121,70	182,90	40,84	111,98
	Базисний	-	67,75	115,70	176	297,70	480,60	521,40	633,37
Темп приросту, %	Ланцюговий	-	13,89	14,74	16,18	28,08	32,96	5,54	14,38
	Базисний	-	26,34	44,96	68,42	115,70	186,80	202,70	246,21

Закінчення табл. 1

Рік		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Абсолютний приріст, млн. дол.	Ланцюговий	253,38	115,08	222,20	128	148,08	55,38	59,21
	Базисний	886,75	1001,80	1224	1352	1500,10	1555,40	1614,70
Темп приросту, %	Ланцюговий	28,45	10,06	17,64	8,64	9,20	3,15	3,27
	Базисний	344,71	389,45	475,80	525,60	583,13	604,66	627,67

Джерело: складено авторами на основі [8]

Слід також відмітити те, що протягом всього звітнього періоду часу АСЕАН постійно збільшувала частку ПІІ в структурі світових потоків прямих іноземних інвестицій, що свідчить про позитивний напрямок розвитку угруповання у цій сфері, яка й надалі залишатиметься одним з головних показників розвитку економіки. Відносно більш високий темп окупності інвестицій в АСЕАН порівняно з іншими регіонами дозволив економікам регіону збільшити свою частку в світовому обсязі ПІІ з 3,78 % у 2002 році до 7,2 % в 2016 році. За рахунок цього економіки регіону також змогли збільшити обсяг ПІІ в 2010-2016 роках в середньому на 11,9 % порівняно з обсягом інвестицій в передкризовий та кризовий період 2005-2009 років. Середній абсолютний приріст ПІІ за звітний період становив 113,32 млрд. дол., а середній темп приросту становив 14,09 % внаслідок вище перелічених факторів.

Структура ПІІ АСЕАН за сферами вкладання представлена на рис. 3.

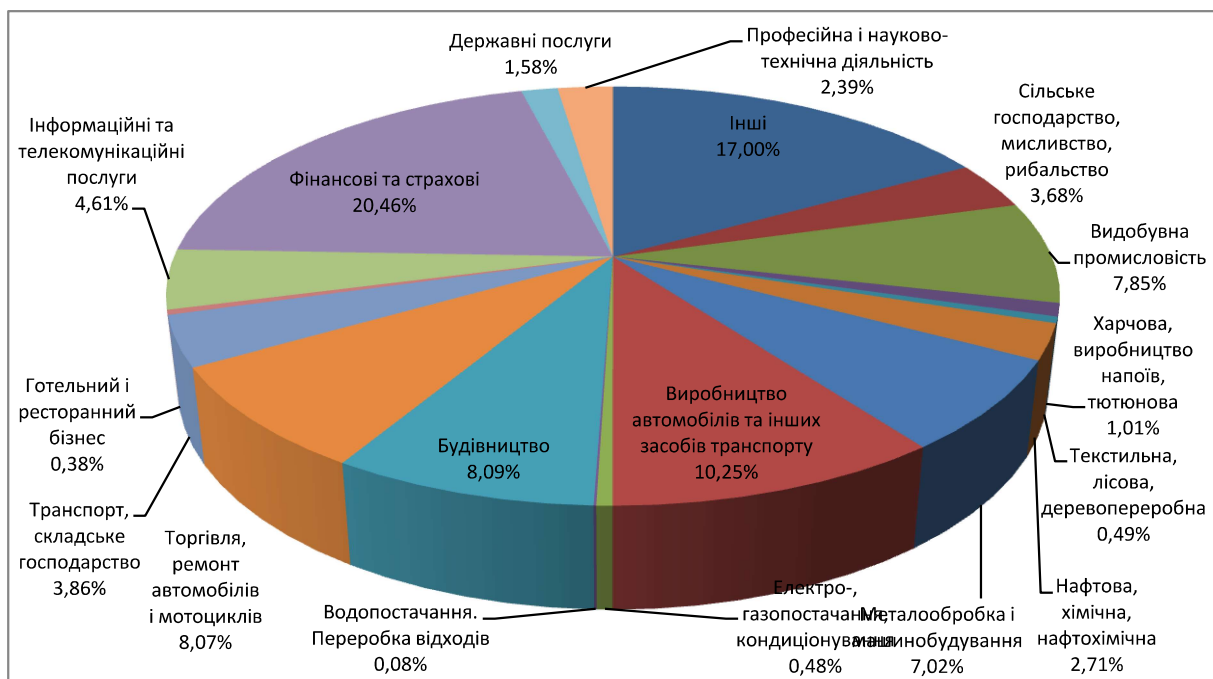

Рис. 3. Структура ПІІ АСЕАН за сферами вкладання, 2016 р. (%)

Джерело: складено авторами на основі [8]

На підставі отриманих даних можна констатувати, що найбільшу частку в галузевій структурі ПІІ АСЕАН займають фінанси (20 %), виробництво транспортних засобів (10,25 %), а також будівництво й ремонт транспорту (8 % кожна), видобувна промисловість (7,85 %) й металообробка (7 %). Доля інших сфер вкладання сумарно не перевищує 5 %.

Структура ПІІ АСЕАН за країнами угруповання у 2016 році представлена на рис. 4.

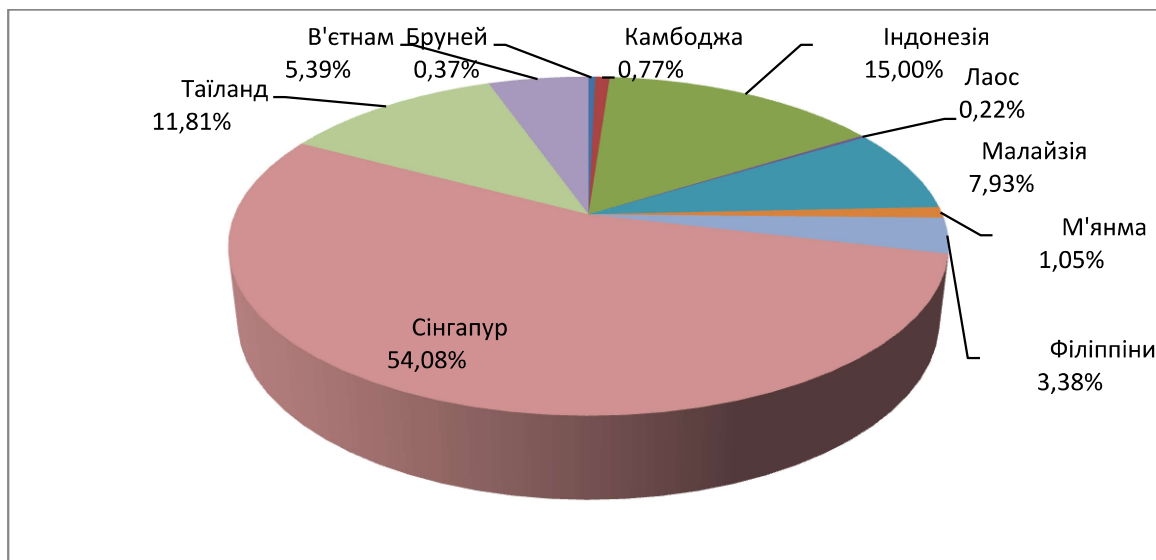

Рис. 4. Географічна структура ПІ АСЕАН за країнами угруповання, 2016 р. (%)

Джерело: складено авторами на основі [8]

Таким чином, найбільшу частку в загальній структурі інвестицій АСЕАН займає Сінгапур, на який припадає 54,08 % від всього обсягу інвестицій в угруповання. Друге місце займає Індонезія, на яку припадає 15 %. На Таїланд припадає 11,81 % відсотків інвестицій в регіон. Малайзія та В'єтнам займають 7,93 та 5,39 % відповідно. Частка інших країн-членів угруповання не перевищує 3,5-4 % в структурі інвестицій угруповання.

Сьогодні уряди держав-членів АСЕАН продовжують вживати заходи, сприятливі для інвестицій, зокрема щодо підвищення прозорості та поліпшення інвестиційного середовища, реформування національної інвестиційної політики, політики в галузі промислового розвитку, стимулів та податкових реформ, раціоналізації інвестиційних процедур, посилення інституційної підтримки для інвесторів, встановлення економічних зон і розвитку інфраструктури. Держави-члени також беруть участь у підписанні двосторонніх та регіональних угод, пов'язаних з інвестиціями. Вони включають інвестиційні угоди про вільну торгівлю АСЕАН з партнерами по діалогу та всебічному економічному партнерстві.

Висновки. Сьогодні країни АСЕАН є активними учасниками міжнародного інвестиційного ринку. Залучення інвестицій створює умови для реального поліпшення виробничої структури національних економік країн АСЕАН, створення нових високотехнологічних виробництв, модернізації основних фондів і технічного переозброєння багатьох підприємств, ефективного використання наявного потенціалу кваліфікованої робочої сили, впровадження передових досягнень у сфері менеджменту, маркетингу і ноу-хау, наповнення внутрішнього ринку якісними товарами національного виробництва з одночасним збільшенням обсягів експорту в зарубіжні країни.

Список використаної літератури

1. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник. Харків: Одиссей, 2008. 704 с.
2. Валеев Р. М., Курдюков Г. І. Международное право. Особенная часть: учебник для вузов. Москва: Статут, 2010. 624 с.
3. Марущак Д. Ю. Вплив інноваційно-інвестиційних факторів на розвиток інтеграційного об'єднання АСЕАН: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.02. Черкаський державний технологічний університет; науковий керівник Петкова Л. О. Черкаси, 2017. 221 с.
4. Agreement on the Common Effective Preferential Tariff Scheme for the ASEAN Free Trade Area Fund Technology. URL: http://www.asean.org/images/2012/Economic/AFTA/Common_Effective_Preferential_Tariff.pdf
5. ASEAN Comprehensive Investment Agreement Fund Technology. URL: <http://www.asean.org/communities/asean-economiccommunity/category/agreements-declarations>
6. Does the Chiang Mai Initiative Multilateralisation make a difference? URL: <http://www.eastasiaforum.org/2017/05/31/does-the-chiang-mai-initiative-multilateralisation-make-a-difference/>
7. Evaluating Investment Promotion Agencies. URL: http://www.unctad.org/en/docs/diaepcb20082_en.pdf
8. UNCTADSTAT DATA CENTER. URL: <http://unctadstat.unctad.org/EN>

9. UNESCO Institute for Statistics Database: UNESCO Institute for Statistics: Gross domestic expenditure on R&D (GERD) Summary. URL: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=SCN_DS&popupcustomise=true&lang=en
10. WTO International Trade Statistics. URL: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its_e.htm.

References

1. Baymuratov, M. O. (2008) International Public Law: Textbook [Mizhnarodne publichne pravo: pidruchnyk]. Kharkiv: Odissei, 704 p.
2. Valyeev, R. M., Kurdyukov, G. I., (2010) International law. Special part: Textbook for high schools [Mizhnarodne pravo. Osoblyva chastyna: Pidruchnyk dlia vuziv], Statutem, Moscow, 624 p.
3. Marushchak, D. Y. (2017) Influence of Innovation-Investment Factors on the Development of the ASEAN Integration Association: dissertation [Vplyv innovatsiino-investytsiinykh faktoriv na rozvytok intehratsiinoho obiednannia ASEAN: dis. kand. econ. nauk]. Cherkasy, 221 p.
4. Agreement on the Common Effective Preferential Tariff Scheme for the ASEAN Free Trade Area Fund Technology. Available at: http://www.asean.org/images/2012/Economic/AFTA/Common_Effective_Preferential_Tariff.pdf.
5. ASEAN Comprehensive Investment Agreement Fund Technology. Available at: <http://www.asean.org/communities/asean-economiccommunity/category/agreements-declarations>
6. Does the Chiang Mai Initiative Multilateralisation make a difference. Available at: <http://www.eastasiaforum.org/2017/05/31/does-the-chiang-mai-initiative-multilateralisation-make-a-difference/>
7. Evaluating Investment Promotion Agencies. Available at: http://www.unctad.org/en/docs/diaepcb20082_en.pdf
8. UNCTADSTAT DATA CENTER. Available at: <http://unctadstat.unctad.org/EN>
9. UNESCO Institute for Statistics Database: UNESCO Institute for Statistics: Gross domestic expenditure on R&D (GERD) Summary. Available at: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=SCN_DS&popupcustomise=true&lang=en
10. WTO International Trade Statistics. Available at: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its_e.htm.

**V. Ya. Omelchenko,
V. V. Uzun**

ASEAN'S INVESTMENT POLICY AT THE TURN OF THE XX–XXI CENTURIES IN THE CONDITIONS OF STRENGTHENING OF GLOBAL INTEGRATION PROCESSES

The priority processes of the current stage of development of the world economy are globalization, internationalization and transnationalization, the mechanisms of their manifestation are transformed under the influence of international regional integration, as a result of which the very structure of the world economy is constantly changing.

In this sense, the rapid development of the countries of Asia-Pacific region (APR) has long attracted a lot of attention of researchers. ASEAN international region, which unites Asia-Pacific countries with the fastest economic growth rates (4.9 % of GDP growth in 2011–2016, compared with 2.7 % of global GDP for the same period), is one of the main integration not only in Asian region, but also in the world in general.

The purpose of the article "ASEAN's investment policy at the turn of the XX–XXI centuries in the conditions of strengthening of global integration processes" is to study the global trends in the development of ASEAN's investment policy at the turn of the 20th and 21st centuries. in the context of the intensification of world regional integration.

The article deals with the investment policy of ASEAN and its place in international capital flow system. Today ASEAN countries are active participants of the international investment market. The attraction of investments creates conditions for a real improvement in the production structure of national economies of ASEAN countries, the creation of new high-tech industries, the modernization of fixed assets and technical re-equipment of many enterprises, the effective use of the existing potential of skilled labor, the introduction of advanced achievements in management, marketing and know-how, domestic market with high-quality goods of national production with simultaneous increase in the volume of the export in foreign countries.

Keywords: APR; SEA; ASEAN; integration; globalization; regionalization; international trade; structure of exports; structure of imports; region; investments.